

ЗНАЧЕННЯ НАРОДНОЇ ПІСНІ У РОЗВИТКУ ВОКАЛЬНИХ НАВИЧОК СПІВАКІВ

проте, не закликає молодих митців копіювати творчість старших майстрів як і з боку змісту, так і форми. Але неодмінною властивістю твору має бути гармонія між змістом і формою, а метою – високе і вільне служіння народу, що є надзвичайно актуальним до наших днів.

Висновки. Як бачимо, передові ідеї Г. Ващенка щодо значення естетичного виховання та ролі музики в ньому цікаві з позиції їх сучасного осмислення, є важливими в застосуванні для розв'язання вкрай необхідних завдань нашого сьогодення, – адже ми дотепер перебуваємо на шляху розбудови власної незалежної держави, в якому найважливішим чинником має бути побудова високодуховного, гармонійно розвинутого суспільства.

1. Ващенко Г. *Виховання волі і характеру*. Київ: вид-тво "Школяр", 1999. – 389.

2. Ващенко Г. *Виховний ідеал*. – Полтава, 1994. – С. 174 – 175.

3. Ващенко Г. *Основи естетичного виховання*. – Мюнхен; Лондон. – 1957. – 46 с.

4. Ващенко Г. *Праці з педагогіки та психології*. – К., 2000. – Т. 4. – С. 3 – 6.

5. Ващенко Г. *Проект системи освіти в самостійній Україні*. – Мюнхен, 1957. – С. 40 – 45.

6. Геннгош О. *Ім'я повертається*. З нагоди 120-річчя Григорія Ващенка // *Освіта*. – 1998. – 24 червня – 7 липня. – С. 10 – 11.

7. Зайченко Г. *Педагогічне кредо*. З нагоди 120-річчя Григорія Ващенка // *Освіта*. – 1998. – 24 червня – 7 липня. – С. 10 – 11.

8. Коваленко Є.І. *Історія зарубіжної педагогіки*. Хрестоматія. – К., ІСДО, 2006. – 659 с.

9. Татаркевич В. *Антична естетика*. – М.: Мысль, 1977. – С. 73.

10. *Традиційний український ідеал людини в контексті народної поезії та літератури* // *Нар. творчість та етнографія*. – 1995. – № 2 – 3.

Стаття надійшла до редакції 02.12.2009

УДК 371.048.4

Олександр Дещенко, асистент кафедри теорії і методики трудового і професійного навчання
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка

КЛАСИФІКАЦІЯ МОТИВІВ ШКОЛЯРІВ ПРИ ВИБОРІ ПРОФЕСІЇ

У статті розглянуто класифікацію мотивів професійного вибору учнів різних вікових груп, а також: показано вплив кожної з груп мотивів на професійний вибір молоді.

Ключові слова: професійний вибір; мотивації при виборі професії; соціальні; моральні; естетичні; пізнавальні; творчі; пов'язані із змістом праці (професії); матеріальні; престижні; інші утилітарні мотиви.

В статье рассмотрена классификация мотивов профессионального выбора учеников разных возрастных групп, а также: показано влияние каждой из групп мотивов на профессиональный выбор молодежи.

Ключевые слова: профессиональный выбор; мотивации при выборе профессии; социальные; моральные; эстетические; познавательные; творческие; связанные с содержанием труда (профессии); материальные; престижные; другие утилитарные мотивы.

Classification of reasons of professional choice of students of different age groups is considered in the article, and also shown influence of each reason-groups on the professional choice of young people.

Keywords: professional choice; to motivation at the choice of profession; social; moral; aesthetically beautiful; cognitive; creative; labours related to maintenance (professions); material; prestige; other utilitarian reasons.

Постановка проблеми. Споконвіку люди розуміли, що підготовка молоді людини до праці і вибору професії повинна бути відповідальною ланкою в плануванні її життєвого шляху. Ще у III віці до н.е. китайський філософ Гуан Цзи сказав: "Якщо плануєш на один рік, тоді сій зерно. Плануєш на десять років –

саджай дерева. Якщо ж плануєш на все життя, тоді навчай і наставляй людей!"

Важливим життєвим вибором кожної молоді людини є вибір професії.

Питання "Ким бути?" – це рівняння з багатьма невідомими, від правильного рішення якого багато в чому залежить вся подальша доля людини.

За підрахунками зарубіжних вчених правильний і своєчасний вибір професії в шкільному віці в 2 – 2,5 рази зменшує плінність кадрів, на 10 – 15% збільшує продуктивність праці і в 1,5 – 2 рази знижує вартість підготовки кадрів.

Найважливішим чинником у виборі цінностей слід вважати мотиви, які своєю чергою, залежать від інтересів і потреб особистості. Саме через мотиви вибору професії стає можливим в певну міру здійснювати керування професійним самовизначенням школярів.

Мотиви – це спонукання до діяльності, які пов'язані із задоволенням потреб. Якщо потреби складають сутність “механізму”, усіх видів людської діяльності, то мотиви виступають як конкретні виявлення цієї сутності [4, 101].

Мотив трудової діяльності – внутрішнє спонукання людини до дій, в якості котрих можуть виступати потреби особистості, бажання, переконання, світогляд, інтереси, ідеали, відношення, почуття і таке інше.

Мотиви відрізняються один від одного видом потреб, які в них реалізуються, конкретним змістом, формою виявлення, широтою, глибиною, стійкістю.

Установлено, що мотиви виконують подвійну функцію: 1 – спонукають та спрямовують діяльність; 2 – надають діяльності суб'єктивного, особистісного смислу [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням мотивів молоді при виборі професій і взагалі мотиваційної сфери учнів займалися Є.М. Павлютенко, І.Н. Назімов, В.А. Лункова, М.С. Янцур, В.В. Ярошенко, В.І. Жуковська, Є.Д. Степанова, В.І. Переведенцев, Н.А. Русалімова та інші.

Виклад основного матеріалу. За визначенням В.В. Ярошенка, мотивація – система мотивів, що мають якусь структурно-функціональну єдність, та які є розвинутими в тісному взаємозв'язку і взаємозумовленості. У його працях мотиви розглядаються як стержнева ланка структури особистості, показник рівня її розвитку [5].

Сформованість загальної мотиваційної сфери учнів є базисом для розвитку мотиваційної сфери вибору професії. Під мотивацією вибору професії розуміється – формуюча в людини система спонукань до даного виду виробничої праці за рахунок суспільної значимості, особливих можливостей та інтересів особистості. Поєднання особистих та суспільних інтересів при виборі галузі трудової діяльності та професії є головною умовою професійного вибору молоді. Мотиви являються ядром свідомості і поведінки кожної особистості при виборі професії.

Поєднання особистих та суспільних інтересів

при виборі сфери праці та професії є головною умовою професійного вибору молоді. Вибір професії, як казав соціолог В.І. Переведенцев, та вершина, де знаходиться поєднання особистих і суспільних інтересів.

Є.М. Павлютенком виділено 9 різновидів мотивів, якими керуються учні при виборі професії: соціальні; моральні; естетичні; пізнавальні; творчі; пов'язані із змістом праці (професії); матеріальні; престижні; інші утилітарні мотиви.

Соціальні мотиви – виражаються в бажанні своєю працею сприяти прогресу суспільства, підкреслюють соціальну спрямованість школярів на вищі загально людські цілі та потреби. Нами встановлено, що у 6 кл. ці мотиви розвинуті слабо, проте з роками стають все міцнішими і до 17 років переміщуються з периферійної в середню зону мотиваційної сфери. Ця група мотивів однаково розвинена в юнаків та дівчат, міста і села. У 7 кл. соціальні мотиви міцно пов'язані з моральними, менш – з естетичними та пізнавальними, з іншими зв'язок неоднорідний.

Проведені дослідження показують, що моральні мотиви – достатньо розвинені: у семикласників їх 39%, дев'ятикласників – 66,6%, одинадцятикласників – 90%. Моральні мотиви змінюються не тільки в позитивному відношенні з віком, а й визначають загальну структуру мотивів.

У 8 кл. вони міцно пов'язані з естетичною мотивацією вибору професії (кожен третій), у 9 кл. окрім естетичних мотивів посилюються зв'язки з пізнавальними та творчими. Зв'язок цієї групи мотивів з іншими означає, що юнаки та дівчата мають можливість розширювати кругозір, самовдосконалюватися. Зв'язок з творчими мотивами веде до розуміння, що аспект діяльності людини підлягає моральній оцінці; а з пізнавальними – означає відсутність у молоді інформації про співвідношення морального і матеріального стимулювання праці. Моральні мотиви вибору професії відносно майбутньої трудової діяльності носять загальний характер, формуються в результаті засвоєння загальних моральних норм та вимог, а не понять специфіки конкретної професії, трудової діяльності.

Естетичні мотиви – прагнення (юнаків та дівчат) до естетики праці, її краси, гармонії. В учнів 6, 7, 8 та 10 класів вони знаходяться в середній частині мотиваційної сфери, а випускних – у центрі мотиваційної сфери. У міських учнів рівень їх сформованості вищий (не залежно від статі). Наявність цих мотивів у учнів потрібно використати у виховних цілях, формуючи смаки молоді, допомагаючи відчувати естетику виробництва, красу праці, ознайомлюючи їх з

КЛАСИФІКАЦІЯ МОТИВІВ ШКОЛЯРІВ ПРИ ВИБОРІ ПРОФЕСІЇ

елементарними принципами технічної естетики та можливостями їх реалізації в практиці виробництва.

Пізнавальні мотиви – прагнення школярів до оволодіння спеціальними знаннями, проникнення в сутність творчої діяльності з вибору професії. За результатами проведених нами досліджень можна стверджувати, що в учнів 7 класу їх 3,9%, 8 класу – 4,9%, 9 класу – 5,6%, 11 класу – 7,5%.

Аналіз пізнавальних мотивів вказує, що в учнів усіх класів вони знаходяться у периферійній частині структури. Тобто не багато хто знаходить пізнавальний мотив в творчій діяльності і розглядає майбутню професію з цих позицій [1].

Творчі мотиви виражають бажання, більші можливості для творчості. Міські учні частіше поєднують творчі мотиви з інтересами, що витікають із усвідомлення змісту праці з певної професії, ніж сільські учні. Добре виявляється цей зв'язок в учнів, що займаються в предметних гуртках тощо. Творчі мотиви розглядаються як фактор розвитку високої змістовності ініціативних дій.

Мотиви, що пов'язані зі змістом праці, чіткими знаннями учнів стосовно сукупності подібних та відмінних особливостей усіх елементів процесу праці та характер їх спрямованості до розумової, фізичної праці. Їх частка в учнів 8 – 11 кл. складає 4,6%. Дані мотиви менш розвинені у дівчат (міста і села), більш розвинені в юнаків. У цілому в школярів мотиви пов'язані із змістом праці є периферійними. У 11 кл. вони не пов'язані з соціальними і пізнавальними мотивами, а у дівчат сільських шкіл не пов'язані з жодною з груп мотивів взагалі. Якщо в домінуючому мотиваційному комплексі ідейні мотиви представлені в поєднанні з стійкими професійними інтересами, то в цьому випадку професійна спрямованість виявляється більш стійкою.

Матеріальні мотиви. Ця група мотивів має середній рівень лише у випускних класах, в інших учнів – знаходиться в периферійній зоні мотиваційної сфери. Дослідження показують, що матеріальні мотиви пов'язані з усіма іншими мотивами вибору професії.

Мотиви престижу. Прагнення до престижної професії. Престижні мотиви знаходяться в середній зоні мотиваційної сфери лише в старшокласників, у всіх інших – вони розташовані на периферії. Найбільш тісно пов'язані з моральними, естетичними та соціальними мотивами вибору професії. Простежується зв'язок із групою утилітарних мотивів: серед міських учнів у кожного 16-го (юнака), 14-ї (дівчини); серед сільських учнів у кожного 49-го (юнака), 57-ї (дівчини).

Утилітарні мотиви – характеризуються бажаннями кожного учня мати певні матеріальні вигоди від майбутньої професії. В учнів 7 – 11 кл. майже однакові і становлять – 44 – 48%. В учнів 6 кл. – 43%. В усіх класах не досягають навіть середнього рівня. Найкращий зв'язок мають з естетичними мотивами. Але на рівні інших мотивів займають останнє місце у виборі майбутньої професії [3].

У дослідженнях Яноша Чирска подано різнобічний аналіз мотивації вибору професії, як складного психічного утворення. Наведені ним факти, свідчать про те, що невміння розбиратися в мотивах не заважають удалому вибору професії. На наш погляд це більш за все являється виключенням, а не правилом. Цей факт ні в якому разі не доводить те, що свідомо мотивація не гарантує надійного, правильного вибору професії.

На наш погляд, важливо визначити місце та роль мотивів в структурі формування особистості. Доцільно приділити увагу вияву та характеристиці різних видів мотивації, джерел та умов її становлення, аналізу причин негативного відношення учнів до ряду галузей виробництва і професій.

Мотиви – складають “ядро” мотивації, і на нашу думку, повинні бути найбільш тісно пов'язані з життєвою позицією особистості. А також орієнтують особистість на зміст праці та реалізацію в ній своїх можливостей.

У ряді соціологічних та філософських дослідів (В.Ф. Вітінша, О.С. Водзінської, М.Х. Тітми, Л.А. Марголіна та ін.) є цікаві спроби показати комплексний характер професійної мотивації за ступенем виявлення будь-яких мотивів, що впливають на здійснення вибору професії.

На нашу думку, варто звернути увагу на великий вплив мотивації рідних у виборі професії своїх дітей на їхню (дітей) мотивацію. Мотиви, якими керуються рідні у виборі професії для своїх дітей, розподіляються таким чином: інтерес до професії – 81%, потреби суспільства – 19%. Рідні радять дітям продовжити навчання: в училищах – біля 8%, коледжах – біля 10%, старших класах – біля 80%. Батьки орієнтують дітей на такі галузі трудової діяльності: виробництво – 16%, сфера обслуговування – 9%, наука – 30%, медицина – 12%, освіта – 12%, мистецтво – 6%, спорт – 7%, армія – 8%.

Певний інтерес являє собою оцінка значимості мотивів вибору професії самими школярами. За нашими даними, на перше місце вони ставлять цікаву роботу, творчий зміст праці; на друге – спілкування з людьми і швидке пересування по службі; на третє – значний заробіток; на четверте

КЛАСИФІКАЦІЯ МОТИВІВ ШКОЛЯРІВ ПРИ ВИБОРІ ПРОФЕСІЇ

– високе почуття відповідальності; на п'яте і шосте – розумове напруження і фізичну працю.

Можна навести такі дані стосовно мотивації вибору професії. На питання “Що сприяло вашому вибору?” дев'ятикласники дали наступні відповіді: 27,6% – особисті спостереження, 25,9% – порада батьків, 21,8% – засоби масової інформації, 15,6% – бесіди з представником цієї професії, порада друзів – 6,4%, науково-популярна література – 6,2%, книжки – 5,4%, уроки трудового навчання в школі – 5,1%, порада вчителів – 3,5%, вивчення довідника для вступників – 1,9%, порада профконсультанта – 1,1%. У випускників відповіді були такими: 19,5% – особисті спостереження, 17,0% – порада батьків, 12,8% – засоби масової інформації, 12,6% – спілкування з цікавими людьми, 6,9% – книжки, 5,7% – вчителі трудового навчання у школі, 4,0% – науково-популярна література, 2,8% – вивчення довідника для вступників, 2,4% – виробнича практика, 2,4% – порада вчителів, 1,2% – порада профконсультанта. Таким чином, як ми бачимо, школа і служба зайнятості в цьому питанні займають останні місця, що ще раз підтверджує необхідність проведення цілеспрямованої профорієнтаційної роботи відповідними фахівцями в середньому шкільному віці.

Стосовно ж виділення самими учнями мотивів, які сприяли вибору ними професії, то відповіді були наступними. Учні дев'ятих класів назвали: мотив задоволення процесом трудової діяльності – 43,6%, 38,1% приваблює високе матеріальне забезпечення, для 30,7% важливими є умови праці, можливість контактування з людьми необхідна для 16,5%, 16% потребує можливості творчо працювати, 15,5% приваблює рухома робота та нові враження, 11,9% – перспектива (професійний ріст, просування по службі), 10,7% – незалежність у роботі, самостійність прийняття рішень, 10,4% – можливість щось створювати своїми руками, користь своєї роботи, 9,1% – підвищена відповідальність, 8,7% – часті відрядження, поїздки, 7,2% – спокійна робота. У 11 класі для 24,6% опитаних важливим є сам процес трудової діяльності, 24,3% приваблює висока матеріальна забезпеченість, для 15,5% – умови праці та контактування з людьми, 14,1% приваблює рухома робота та нові враження, 9,2% – можливість щось створювати своїми руками, 7,1% – незалежність у роботі, самостійність прийняття рішень, 6,3% – підвищена відповідальність, 6,2% – можливість творчої діяльності, 6,1% – часті відрядження, поїздки, 4,8% – спокійна робота, 3,8% – виникнення складних або небезпечних ситуацій. З цього випливає, що престижні і матеріальні

мотиви вибору професії займають провідне місце в мотивації учнів сучасної школи.

При виборі професії, в дітей переважаючими є наступні мотиви: “обрана професія”, “отримати вищу або середню освіту та працювати за спеціальністю”, “отримати робітничу професію”.

У формуванні мотиву “обрана професія” важливу роль відіграють: власні бажання 75%, засоби масової інформації 32,5%, батьки та родичі 17,5%, трудове навчання 12,5%. На формування цих соціально-цінних мотивів впливають виробнича практика, технічна творчість, досвід, товариші та друзі, учнівські організації.

На мотив “отримати вищу або середню освіту та працювати за спеціальністю” впливають: власні бажання – 81,7%, засоби масової інформації – 23,6%, уроки, практичні заняття з предметів – 17,9%, батьки та родичі – 15,4%.

Формування такого мотиву, як “отримати робітничу професію” залежить від: власних бажань 71%, виробничої практики 17,8%, класного керівництва 17,5%, трудового навчання 15,9%, засобів масової інформації 14%.

Важливими у виборі професії є суспільно значимі мотиви. Учні, що обрали професію з такими мотивами, характеризуються високою свідомістю, громадською зрілістю та розвинутим почуттям обов'язку.

Висновки. Аналіз мотивів дозволив нам встановити, що в мотивації вибору професії у однієї групи учнів велике місце займають мотиви суспільного значення, у інших – особисті, у третіх – суспільно-особисті, у четвертих – матеріальні міркування, у п'ятих – актуальні спостереження нестійкого інтересу, мода, романтика та ін.

Ядром професійно-пізнавальних мотивів є специфічний інтерес до професійної діяльності і життєвої практики, він виражає актуальну потребу особистості.

Ситуативні мотиви – це ті мотиви, що пов'язані зі спонуканням отримати ту чи іншу професію, які слабо усвідомлені або неусвідомлені взагалі. Ситуативні мотиви з віком слабшають і до 20 років зберігаються лише в невеликій кількості юнаків – 7,9%, дівчат – 7,0%.

Пізнавальні мотиви характерні для 15% юнаків, і для 39,7% дівчат віком до 20 років. Тривожить той факт, що 12,5% учні не можуть мотивувати свій вибір професії.

Важливою передумовою формування мотивів є протиріччя, проблемність операції вибору, що виникає в силу одночасної дії різних факторів і умов, одні з яких сприяють, а інші негативно діють на здійснення вибору.

Як зазначалось вище, на наміри особистості впливають мотиви. А мотиви своєю чергою

КЛАСИФІКАЦІЯ МОТИВІВ ШКОЛЯРІВ ПРИ ВИБОРІ ПРОФЕСІЇ

залежать від інтересів особистості. В подальших дослідженнях варто приділити увагу вивченню взаємозв'язків інтересів особистості з мотивами та намірами вибору професії.

1. Жуковская В.И. Психологические основы выбора профессии. – Минск, 1978.

2. Лейтес Н.С. Об изучении проблемы склонностей в русле идей Б.М. Теплова // Вопросы психологии. – 1976. – № 5. – С. 45 – 54.

3. Особенности обучения и психического развития школьников 13 – 17 лет / Под ред. И.В. Дубровиной, В.С. Крючкова. – М.: Просвещение, 1988. – 194 с.

4. Памятка профконсультанту. – Л.: ВНИИ профтехобразования, 1969.

5. Ярошенко В.В. Мотивация выбора профессии и особенности ее развития у учащихся XI – X классов общеобразовательной школы: автореф. дис. ... канд. психол. н.: 13. 00. 01 / НИИ педагогики УССР. – К., 1975. – 24 с.

Стаття надійшла до редакції 23.11.2009

УДК 378.4.034

Тетяна Ісаєнко, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри українознавства та гуманітарної підготовки
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка

ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

У статті подана організаційно-функціональна, змістова модель виховання моральної культури майбутніх офіцерів.

Ключові слова: модель, виховний процес, моральна культура, військово-педагогічна діяльність.

В статье представлена организационно-функциональная, содержательная модель воспитания нравственной культуры будущего офицера.

Ключевые слова: модель, воспитательный процесс, нравственная культура, военно-педагогическая деятельность.

The article offers an organizational functional substantial model of breeding the moral culture of a future officer.

Key words: model, process of education, moral culture, military pedagogical activity.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема виховання моральної культури майбутнього офіцера може успішно вирішуватися за умови науково обґрунтованої теоретичної моделі, відповідно до якої організовується весь експериментальний навчально-виховний процес у вищому військовому навчальному закладі. Метод моделювання обраний через те, що модель представляє собою теоретично і практично створену структуру, яка відтворює ту чи іншу частину дійсності у схематизованій і наочній формі. Саме модельний підхід до вивчення явищ дійсності дозволяє висвітлити їх глибину, сутність, розкрити динаміку взаємозв'язку складових елементів, виявити шляхи, що характеризуються оптимізуючим впливом на процес функціонування даного явища.

Новий тлумачний словник української мови поняття “модель” дає як “зразок якого-небудь нового виробу, взірцевий примірник чогось,

взірець” [7, 667]. “Наукова модель, – дає пояснення М.М. Фіцула, – смислово представлена і матеріально реалізована система, яка адекватно відображає предмет дослідження (наприклад моделює оптимізацію структури навчального процесу, управління навчально-виховним процесом тощо)” [4, 39]. О. Рудницька розуміє модель як штучну систему, яка відображає з певною точністю властивості об'єкта, що досліджується [3, 212].

Розвиток цього поняття знаходимо в працях В.В. Ягупова. “Для того, щоб виховний процес зрозуміти як систему, – зазначає він, – необхідно розглянути та проаналізувати його складові. Компоненти процесу виховання об'єднуються запитаннями: “З чого складається цей процес?”, а функції – “Для чого існує цей процес?” Цілеспрямовано організовану та струнку систему цих компонентів визначають як структуру, або модель виховного процесу” [6, 443].

Моделювання трактують як репродукування